

Bauer Béla – Pillók Péter

A MOZAIK2011 kutatás legfontosabb eredményei

Tematikus megközelítés

Tanulmányunk második részében a fontosabbnak ítélt témákat mutatjuk be regionális met-szetben, vagyis hogy az egyes régiók milyen különbözőséget, eltéréseket hordoznak magukban. Elöljáróban mindenképpen fontos hangsúlyoznunk, hogy az egyes régiókban elhangzott vélemények tükrözik azt a társadalmi közeget, amely az adott országban meghatározza a kisebbségi létet. Így az állampolgársághoz, vegyes házassághoz, nyelvhasználatához való viszonyban jól tükröződnek a társadalmi környezet sajátosságai. Alapvető különbözőséget lehet felfedezni a „kisrégiók”¹ és a nagyobb régiók tekintetében. Ennek számos okát véljük felismerni a kutatás adatai alapján. Mindenképpen fontos szempont, hogy a „nagyregiókban” élők között alapvető eltérést mutat, ha valaki tömbben, illetve szóróványban él. Ezt a jelenséget elsősorban Erdélyben lehetett tapasztalni. A továbbiakban tehát néhány témakörhöz kapcsolódó vizsgálati eredményt mutatunk be.

Magyarnak maradni (magyarságtudat, többségi társadalomhoz, szülőföldhöz való viszony)

„Kisrégiók”

A kisebb régiókban élők számára a „magyarnak maradni vagy asszimilálódni” kérdése meghatározó, ugyanakkor rendkívül eltérő sajátosságokat hordoz magában. Az Ausztriában – Őrvidéken élők többsége osztráknak vallja magát. Érdekes az is, hogy az Őrvidék elnevezést nem használják, amikor szűkebb életterükre hivatkoznak, azt Burgenland elnevezéssel „németesen” teszik. A magyar nyelvet inkább idegen nyelvnek gondolják, így nem véletlen, hogy gondolkodásukban kevésbé jelenik meg a magyarságtudat. Terveik

szerint kétnyelvűnek fogják nevelni gyermeküket, mert – elmondásuk szerint – magyarnak nem tudják. Gondolkodásuk illusztrációjaként álljon itt az egyik Őrvidéken élő fiatal véleménye: *„Inkább osztráknak érzem magam, mert huszonöt évig itt élek, meg itt születtem osztráknak. Egy kis magyar is van bennem, anyukám Magyarországon született és színjátszó egyesületbe gyűjtöm meg a táncscsoport, citeráztunk és hát a magyarságot éltük. Éltük a magyarságot, inkább osztráknak érzem magam.”* (sic!).

A többi kis régióban is meghatározó a magyarságtudat keresése, eltérő azonban a magyarsághoz való hozzáállás. Míg Muravidéken a megkérdezettek számára ugyan fontos, hogy magyarként élhetnek, ugyanakkor természetes, hogy gyermeküket többnyelvűnek nevelik, bízván abban, hogy emellett – vagy éppen ezért – jobban fel tudják vállalni magyar identitásukat. Sajátos problémát lehet érzékelni Dél-Baranyában, ahol szívesen nevelnék az ott élők magyarként a gyermeküket, de ez az infrastruktúra és a környezet hiányosságai miatt – véleményük szerint – csak korlátozottan lehetséges. Mindenesetre – Muravidéken és Dél-Baranyában –, ahol büszkéek arra, hogy magyarok, azt tekintik hozzájuk tartozónak, aki beszél a nyelvet, és aki szereti és ismeri a (magyar) kultúrát (a magyarok történelmét, zenéjét, irodalmát, sportját). Álljon itt erről egy idézet Dél-Baranyából: *„Magyar nyelv és az igazi haza, mint Magyarország. Büszkeség, úgyhogy büszke vagyok, hogy magyar vagyok.”* Úgy gondolják, hogy a magyar identitás a fontos, és az, hogy ki hol él, másodlagos.

Néhány fiatal esetében a magyarságtudat úgy fogalmazódott meg, hogy magyar az, aki Magyarországon él. Ebben a megközelítésben érezhető az a látencia, amely benne rejlik a kisebbségi létben: ezt a fajta összetettséget jeleníti meg leginkább az a gondolat, amelyet az egyik muravidéki csoportban fogalmaztak meg: *„Magyarul beszélni,*

magyarul álmodni, mert aki magyarul álmodik az biztos, hogy magyar.” A többségi társadalomhoz való viszonyt az eltérő helyzetből fakadó viszonyulás határozza meg. Míg Ausztriában ez a kérdés nem merül fel, hiszen a kutatásban részt vevők mindegyike alapvetően osztráknak vallja magát, addig a Muravidéken élő fiatalok számára nem mindig egyértelmű, kit tekinthetnek a többségi társadalomhoz tartozónak. Ebben a térségben nagyobb a horvát ajkú népesség aránya, mint a magyaroké, ezért az adatfelvétel során megfogalmazódott egyfajta dél-szláv többség fogalma is. Muravidéken és Baranyában tehát inkább magyarnak, Burgenlandban inkább osztráknak vallják magukat. Ausztriában – Burgenlandban élő fiatalok anyanyelvi szinten beszélnek németül, és meglehetősen rosszul magyarul, Muravidéken a többnyelvűség a jellemző (német, horvát, szlovén, magyar) a fiatalabbaknál a szlovén a meghatározó, míg Baranyában folyamatos a magyar nyelv térvészése és a horvát térnyerése.

Rontja a többségi társadalomhoz való pozitív viszonyt, hogy a magyarokkal szembeni negatív megnyilatkozás – bár eltérő szinten – mindenhol előfordul. Ezt az egyik fiatal így fogalmazta meg: *„Koperban tanulok és mondom, hogy magyar vagyok, mondják, nem szégyelled magadat, Szlovéniában élsz.”* A magyarországi köztudatban a kiséregiókban élők esetenként megalázó helyzete kevésbé van – még a nemzeti összetartozást fontosabbnak tartó közegben is – fókuszban, mint az erdélyiek vagy éppen felvidékiek helyzete, problémája. Ez a beszélgetések során többször megfogalmazott érzés – több esetben is – sajátos viszonyulást eredményez a magyarországi magyarokhoz. Az őrvideki fiatalok – és a muravidékiek többsége – egyértelműen azt állították, hogy nem költöznének Magyarországra, tekintettel arra, hogy Ausztriában, illetve Szlovéniában magasabb az életszínvonal, jobb életkörülmények között élhetnek. A Dél-Baranyában élők – a hátrányok és előítéletek ellenére – inkább Horvátországban maradnának. Ezt a kettőséget így fogalmazza meg egy dél-baranyai fiatal: *„Amikor itt vagyunk horvát társainkkal: á, te magyar vagy, te nem érted! Amint Magyarországra, ott Jugo!”* Egy másik – muravidéki – fiatal ezt a helyzetet a következőképpen illusztrálja: *„Nem túl megértőek [mármint a magyarországiak], mivel gyakran furcsán néznek ránk azért, mert mi határon túlról jöttünk és hogy hogy tudunk magyarul, meg ilyesmi...”*

„Nagyrégión”²

Azokban az országokban beszélhetünk „nagyrégioról”, ahol a magyarság aránya meghaladja az öt százalékot, illetve lélekszáma meghaladja a 100 ezer főt. Ezekben a térségekben kulturálisan, gazdaságilag valamint politikailag releváns csoportnak számít a magyar népesség. Ez meghatározza és befolyásolja környezetüket. A „nagyrégiónokban” élők életviszonya befolyásolja leginkább a határon túli magyarokkal kapcsolatos magyarországi közvélekedést. A „nagyrégiónokban” élők számára rendkívül fontos viszonyítási pont Magyarország, ezen belül is legfontosabb a gazdasági potenciál: tanulási lehetőség és jobb életszínvonal húzza őket az anyországba. Ez a gazdasági helyzetből eredeztethető eltérő hozzáállás érzékelhető a felvidéki, illetve a kárpátaljai fiatalok viszonyulásában is.

Erőteljes befolyásoló tényező annak a folyamatnak az érzékelése is, amely a magyarság csökkenését jelenti, amelyet viszont többnyire passzív módon vesznek tudomásul. Ez alól a passzivitás alól egy kivétel említhető meg: a magyar nyelv örökítésének kiemelt fontossága, erről ugyanis minden nagyrégiónban hasonlóképpen vélekednek. A kétnyelvűsége (leendő) gyermekeik esetében nagyobb hangsúlyt fektetnének, mint azt saját esetükben szüleik tették. Ezt az egyik – vajdasági – fiatal így fogalmazta meg:

„...nem fogjuk azt mondani neki, hogy ne tanulja meg a szerbet, mert az nem magyar, de mi is tudjuk, hogy milyen az, hogyha nem ismeri mind a két nyelvet.” Ez alól a Székelyföldön, tömbben élő fiatalok kivételt jelentenek, számukra a román kultúrához, nyelvhez való viszony meglehetősen ambivalens. A vélemények abban azonban megegyeznek, hogy a gyermekeiket, amennyiben erre lehetőség van, az általános iskolában, illetve az óvodában magyarul kívánják taníttatni, ebben a burgenlandi fiatalok kivételével – függetlenül attól, hogy ki melyik országban él – egyetértenek a magyar fiatalok. Ez a vélekedés legpontosabban Kárpátalján fogalmazódott meg, ahol az egyik fiatal így fogalmazott: *„Magyarba, mert az ukrán iskolába minden ukrán és én akarnám, hogy a gyerekem szeresse és tudja a magyart.”* A félelem, hogy a többségi nemzethez tartozóvá válnak, ott van a gondolkodásukban.

A vizsgálatban részt vevők körében egybehangzó volt a vélemény, hogy a nyelvhasználat a többségi nemzethez tartozók előítéletes

megnyilvánulásainak az egyik legfőbb kiváltója, a magyar nyelvhasználatból eredő konfliktus és hátrány lehet az alapja annak, ha egyes régiókban nem vállalják fel a nyelvet, illetve az azon keresztül történő mindennapi kommunikációt.³ Ezt a jelenséget több régióban is említették, és nemcsak ott, ahol a magyarság csak szórványban él. A nyelvhasználat körüli konfliktus mögött több csoportban valamilyen, az aktuális politikai diskurzusban fellelhető üzeneteket vélték felfedezni a fiatalok.⁴ A kárpátaljaiak egyik fókuszcsoportjában így fogalmazódott meg ez a helyzet: *„Ha pedig azt mondom, hogy magyar vagyok, és ezt magyarul is mondom, akkor egy sokkal nehezebb utat kell végigjárnom!”* Talán ezért is erősödik – elsősorban a szórványban élők körében – a vegyes házasságok elfogadása, ugyanakkor a tömbben élők között ennek negatív következményei kézzel foghatók: a vegyes házasságokban születettek nyitottabbak az asszimilációra. A többségi nemzethez való viszonyban – amint ezt a kistérségben élők között is tapasztaltuk – fontos szempont, hogy a többség hogy viszonyul magyarságukhoz, az együttéléshez. Vajdaságban a többségi nemzettel való első találkozásokat sok esetben a konfrontáció, esetleg a nyílt agresszió határozza meg, amelyet egyikük így fogalmazott meg: *„Óvodában én voltam az egyetlen magyar, mert az én falumban nagyon kevés a magyar. Ha megszólaltam magyarul, mindig vertek. Szó szerint kivetkék belőlem, hogy magyar vagyok.”* Más a viszony a régóta Vajdaságban élő szerbekkel és a szerbiai szerbekkel, és más a viszony a menekültekkel. Vajdasági probléma a szerb betelepülők viszonya az őshonosnak számító magyarokhoz, amelyet egyikük így interpretált: *„...akik itt laknak régebb óta, azok már összeszoktak a magyarokkal, azok úgy megtűrnek... Van aki, ... nekem van olyan szerb kollégám, aki magyarul beszél”. Emellett a kulturáltság dimenziója erősen meghatározza a viszonyt, erre a helyzetre több helyszínen is kitértek a megkérdezettek. „Nekem például volt egy olyan élményem, hogy elmentem egy szórakozóhelyre, és egy lány azt mondta nekem, hogy hülye bozgor.”⁵ Ez az idézet jól mutatja, hogy az Erdélyben, szórványban élők számára a szülőföldhöz való viszony és a társadalmi környezet kulturáltsága jelentősen összefügg egymással. Talán ezért is érezhető a szórványban folyamatos nyomás az asszimilációra. Ebből is származtatható az összetartozás-tudat, egymás megértése, erős közösség iránti igény. Ezt*

az önazonosságtudatot a közös sors köti össze: a magyarságot „meg kell élni”, fel kell vállalni, tenni kell érte valamit, az ugyanis nem automatizmus. Egyik fiatal ezt így fogalmazta meg: *„Mi kisebbséghez tartozunk, ezért nekünk ez nem automatikus, hogy mi magyarok vagyunk.”*⁶ Éppen ezért folyamatosan keresik a magyar kultúrával való kapcsolattartás lehetőségeit. *„Itt nálunk ezt gyakorlatilag külön keresni kell, hogy magyar néptáncot tanulj, ne pedig szerbet. Vagy, vagy például itt Kanizsán is szerintem előbb tudunk elmenni moziba egy magyar filmet megnézni, csak mikor vannak a magyar hetek.”* (sic!)⁷ Magyarnak lenni (különösen a szórványban) akaratot, bátorságot és önbizalmat igényel, és ez adja meg az értékét is, akik nem merik vállalni a magyarságukat, sok esetben a helyi magyarság és a többség szemében is nevetség tárgyává válnak. *„Ha nincs akarat, akkor könnyen beolvad. ... Meg önbizalom is. Bármiben, amiben különbözik a többitől. Akármiben különbözni, nehéz. És önbizalom kell ahhoz, hogy merjél különbözni.”*⁸ Mindenből persze levonható az a következtetés, hogy a szórványban élők helyzete leginkább a többi kistérségben élő magyarokéhoz hasonlítható.

Nagyon érdekes viszony bontakozik ki a válaszok alapján a székelyföldi és a belső-erdélyi magyar fiatalok viszonylatában. A Székelyföldön élők általában véve „intenzívebben” élnek/élhetik meg magyarságukat szemben a belső-erdélyi fiatalokkal, ezért (is) érzékelhető egyfajta székely-magyar elmentét. *„A magyar, az nem csak székely, így röviden összefoglalva”*⁹ ... [a székelyek] *túlságosan magyarok. Vagyis nem, hogy túlságosan, de azért... kicsit túlzásba viszik. Van, mikor kicsit túlzásba viszik.*¹⁰

A fenti idézetek is jól ábrázolják, hogy a határon túl élő, magukat magyarnak valló fiatalok számára számos olyan probléma vetül fel, amely az anyanemzet tagjai számára nem releváns, sőt – ismerethiány okán – nem is teljesen dekódolható.

Állampolgárság – kettős állampolgárság

„Kisrégiók”

A fókuszcsoporthoz felvétel során megkérdeztük a kutatásban résztvevőket, hogy mi jut eszükbe arról a fogalomról, hogy állampolgár, mivel kutatásunk időszakában¹¹ indult el a kettős állampolgárság megszerzésének intenzív időszaka.

A kistérségi élet számára ez alapvetően nem volt értelmezhető, jogokhoz, (többségi) állampolgársághoz kötötték a fogalmat, de egyben hangsúlyozták, hogy nem köthető nemzeti hovatartozáshoz: „Azzal összefüggően osztrák állampolgár, hogy beszél osztrákul. Hogy osztrák focicsapatot, ha nem játszanak jól, akkor is segítesz, szurkolsz nekik ez pontosan olyan, hogy osztráknak érzed magad és bárhol vagy a világon...”

A kettős állampolgárságról jellemzően nem tudtak véleményt nyilvánítani. Racionálisan gondolkodó fiataloként elsősorban a kettős állampolgárság gazdasági és praktikus hasznát hangsúlyozták. A horvátországi fiatalok számára – mivel országuk még nem tagja az Európai Uniónak – utazási és munkavállalási előnyt is jelent. Ugyanakkor Muravidéken és Dél-Baranyában is hangsúlyozták, hogy elsősorban „csak egy papír”, amely elválik az identitástól, formális megerősítése annak, hogy magyar valaki. „Hát szerintem ez az állampolgárság egy hülyeség, úgy ahogy van! Mert ha valaki valamilyen nemzetiség... úgy érzi, hogy valamilyen nemzethez tartozik, az ahhoz tartozik.”¹²

„Nagyregiók”

A nagyregiókban élő fiatalok számára sem volt egyszerűen megfogalmazható a válasz az állampolgárságot firtató kérdésünkre. A többségi állampolgárságot mint kötelességet, a magyart mint lehetőséget, az identitás megmutatásának lehetőségét értelmezték. Ugyanakkor a jogok és kötelezettségek megfogalmazásánál azt hangsúlyozták, hogy ez egyfajta szerződéses viszony, formáság, ami korlátozza az ember életét, az emberi szabadságot. „Na, most az ukrán állampolgárságom, az úgy rám ragadt úgy mond, mert én ide születtem, úgyhogy avval együtt kell élnem. Be kell tartanom a törvényeket, adóznom kell, stb., stb. Viszont a magyar állampolgársághoz meg úgy állok hozzá, hogy az egy, számomra egy ilyen státusz.”¹³ „... én is polgári jogokat írtam, és persze abból a kötelezettségeket is. Gondolom kötelezettségeink is vannak annak az országnak, aminek állampolgárai vagyunk.”¹⁴

A kettős állampolgársággal kapcsolatosan az instrumentális és érzelmi viszonyulás a meghatározó, ugyanakkor egyfajta elégtétel is, mert 2004-ben az anyaországban elutasították ennek a lehetőségét.¹⁵ Úgy vélik, hogy a magyarországi

magyarok egy része nem tekinti teljes jogú magyarnak a határon túli magyarokat. „Mert volt már erről népszavazás és a nép megmondta a véleményét erről. De nagyon nem mentek ki szavazni. Ez elég ciki... az állampolgárságról csak ennyit.”¹⁶ Alapvetően úgy gondolják, hogy kevés konkrét információval rendelkeznek.

Az állampolgársággal összefüggő racionális hozzáállás két aspektusból is megjelent. Egyrészt Vajdaságban és Kárpátalján élő fiatalok körében, ahol ez a munkavállalás és az utazás területén megszerezhető szabadságot jelenti. Kárpátalján és Felvidéken viszont a fiatalok az állampolgárság hátrányait hangsúlyozták, mivel országuk nem ismeri el a kettős állampolgárságot, ezért félnek azt kiváltani az esetleges következmények miatt. Erdélyben szintén kimutatható volt egyfajta félelem a lehetséges retorziók miatt, különösen az állami alkalmazottak körében. Néhány jellemző vélemény: „Számomra inkább egy ilyen lelki dolgot jelent. Hogy akkor igen, magyar állampolgár vagyok, tényleg vallhatom magam magyarnak, anélkül, hogy megdobálnának valamivel (...).”¹⁷ „Nálunk nem az a paszport fogja meghatározni, hogy hú, magyar vagy. Így is bennünk van.”¹⁸ „Hát engem kicsit hidegen hagyott, mert tehát én attól nem leszek magyarabb.”¹⁹ „Visszakapjuk a lehetőséget, hogy magyar állampolgárok legyünk, mert ezzel most gyakorlatilag kinyílik a világ.”²⁰ „Valami jelzés ez. Az, hogy nem feledkeztek el rólunk.”²¹

A magyar állampolgársághoz kapcsolódó választójoghoz való viszony megoszló és megosztó is egyben, nem tudnak semmi konkrétat, ezért inkább érzelmi alapon közelítenek a témához: „Attól, hogy nekünk van egy papírunk egy állampolgárságról, az még nem hiszem, hogy van jogunk abba beleszólni, hogy hogyan igazgatnak.”²² „A jogokhoz kötelesség is tartozik, én ott fogok szavazni, ahol adózok.”²³ „Ezzel végre beleszólhatunk a magyarok (sic!) életébe.”²⁴

Nyelvhasználat a világhálón – a közösségteremtés új dimenziói?

Régióktól függetlenül a világháló multikulturális közeg, ahol a nyelvhasználat nem feltétlenül az identitástudat függvénye. Az internet „világnyelve” az angol, a legtöbb információ mind a mai napig elsősorban ezen a nyelven érhető el. Az,

hogy ezen túlmenően, hogyan specifikálódik a világhálón való tájékozódás, már több, egymással összefüggő tényező függvénye: szocializáció, általános kulturáltság, szórvány vagy tömbben való elhelyezkedés, stb. A multikulturalitás ugyanakkor lehetőség, amely révén áthidalódhatnak a nemzetiességi ellentétek, amelyek új, határokon átnyúló közösségek létrejöttét segíthetik elő, akár kisebb, akár nagyobb közösségben élnek a magyar fiatalok. Különösen igaz ez annak fényében, hogy a határon túl élő magyar fiatalok körében is meghatározó a világháló használata.

„Kisrégiók”

A „kisrégiókban” a vegyes, azaz a többnyelvű, sőt kevertnyelvű világháló-nyelvhasználat jellemző. A fiatalok szituációfüggően használják a többségi nemzet nyelvét, az anyanyelvüket, valamint a világháló alapnyelvét, az angolt.

Őrvidéken hangsúlyozták a fiatalok, hogy általában nem hátrány több nyelv ismerete, de korosztályuk alapvetően osztráknak határozza meg magát. Ezért egyértelműen németül, valamint más idegen nyelven, főleg angolul használják a világhálót. *„Én utálom, de ha kell, akkor elsősorban németül, amit úgy nem találok, akkor azt angolul, magyarul? Szinte soha, nem tudok annyira. Pedig itt végeztem a magyar gimibe (nevet).”*²⁵ *„Nekem elsősorban osztrák barátaim vannak, így ez nem kérdés.”*²⁶ Ausztriával szemben Muravidéken Szlovénia vegyes (magyar, szlovén, horvát, német) nyelvhasználata érvényesül: *„Hát, én vegyesen használom. Attól függ, hogy mit keresek. Magyarul, szlovénul, németül vagy angolul.”*²⁷ *„Vegyesen használom, attól függ... nyilvános üzeneteket, idézeteket is vegyesen teszek fel.”*²⁸ Dél-Baranyában is vegyes nyelvhasználatról beszélhetünk. A nyelvhasználat alapvetően a felhasználási tevékenységtől függ, de a horvát nyelv ismerete nélkül nem lehet/vagy nagyon nehézkes az interneten való tájékozódás: *„Attól függ, hogy kivel, posztolni inkább horvátul.”*²⁹

Pillók Péter

„Nagyregiók”

A „Nagyregiókban” az internet és a közösségi oldalak használata leginkább annak függvénye, hogy szórványban vagy tömbben élnek a magyar fiatalok. Meghatározó továbbá az élethelyzet, tehát hogy valaki tanul, vagy már dolgozik, azaz az internet mely funkciójára van nagyobb szüksége. Az internetes nyelvhasználat attól is függ, hogy a fiatalok magyar nemzetiségi vagy a többségi társadalom nyelvét használó iskolába járnak/jártak-e. A szocializáció egyébként is alapvető lenyomatot hagy a fiatalok általános, de specifikusan internetes nyelvhasználatára is. Nemcsak az iskolai szocializáció hatása érhető tetten, de legalább ennyire kiemelendő a másodlagos, kortárs csoportokban végbemenő szocializáció is. A webes felületek nyelvhasználatát ugyanis befolyásolja a baráti kör nemzetisége. A magyar barátokkal rendelkező fiatalok magyarul társalognak a közösségi oldalakon, míg a többségi nemzethez tartozó baráti körrel bírók automatikusan állnak át a többségi nemzet nyelvére az interneten is. Vajdaságban elsődlegesen magyarul használják a fiatalok az internetet, ugyanakkor a nyelvhasználat funkciófüggő: „Általában vegyesen használom. Attól függ, hogy mit akarok. Magyarul vagy angolul, esetleg szerbül”.

Felvidéken nem a magyar nyelvű internet-használat a meghatározó. Többnyire funkcionális a nyelvhasználat, amely feladattól függően angol, szlovák illetve magyar nyelvű egyaránt lehet: „Én például a Skype-ot rengeteget használom, de a Skype-on is a konferenciahívást. Azért mert a jó minőségű hangátvitel. Teszem fel, ha egy adott dolgot meg akarok csinálni... weboldal, vagy akár egy programozás, vagy egy script-írás, vagy lehet az játék, bármi, amihez több ember kapcsolódik, (...) hát, azon a nyelven, ahogy a legtöbben tudnak, az ismerőseim közül legtöbbször szlovákul.” Kárpátján az internet használata a felvétel időszakában még csak terjedőben volt, a 2000-es évek elejének magyar viszonyait tükrözte vissza. Alapvetően közösségi tereken, főleg iskolákban, munkahelyeken érték el az internetet: „Fő a magyar, de ha itteni dolgok érdekelnek, akkor ukránul. Akkor rákeresek”.³⁰

Az eddigi elemzések alapján nem meglepő, hogy Erdélyben az internetes nyelvhasználat is annak függvényében változik, hogy szórványban vagy tömbben élnek a magyar fiatalok.

A tömbben élők elsősorban magyarul, illetve angolul, míg a szórványban élők a románt is a használják az interneten történő kommunikációra: „Hát kiválasztom, hogy mit töltssek le és az határozza meg, milyen nyelven például van a... vannak ilyen különböző tudományos sorozatok, angolul, magyarul, románul.”³¹ Minden fent van az interneten, rá húsz percre fel van rakva és... Azt olvasol, amit akarsz, románul is, ha már...³² „Tegnap például svédül néztem meg egy filmet és angol felirattal. ...de magyar felirat nem volt rajt...³³ „Hát, a két különböző nemzetiség... hát, hogy ha valaki itt a (xxx) mondja, az egyértelmű, hogy magyar-románt jelent... vagy magyar-kínait jelent...Például. Van két kínai... Meg két lett... Ja tényleg, két lett. De őket bírjuk... A lényeg az hogy... Na jó, de a többséget kell nézni... ha most kilencvenkilenc százalékan így van, most senki sem az egy százalékra gondol...”³⁴ „Nekem a barátaim magyarok, miért használnám más nyelven?”³⁵ „Azért nem feltétlenül, mert az gondolom, hogy ha valamit jobban meg akarunk érteni, azt akkor azon a nyelven értjük meg, amit a legjobban tudunk. Mondjuk, lehet, hogy egy idő után... Igen, de ha eljutunk arra a szintre angolul is, nem pontosan arra a szintre, de megközelítőleg arra a szintre, akkor...” Például én nem néznék angolul filmeket, ha a jövőben nem akarnék belőle vizsgázni. Tehát magyarul nézném.”³⁶ Én nekem nincs is Facebook-om...”³⁷ „Nekem van, a kollegáimmal főleg románul, én vagyok csak ott magyar, a barátaimmal, hát a (anya)nyelvük szerint.”³⁸

A nyelvhasználattal kapcsolatos legfontosabb megállapítások

Örvidék:

- a többség osztráknak tartja magát, korlátozott magyar érzettel;
- a magyar nyelv inkább mint idegen nyelv jelenik meg;
- nem jellemző a magyar nyelvű internethasználat.

Muravidék:

- a magyarság tudatos választás eredménye;
- az internet olyan alap, amellyel fent tudja tartani a kapcsolatot a magyar nyelvvel;
- fontos a harmadik, negyedik nyelv ismerete.

Dél-Baranya – Eszék:

- magyarnak mondják magukat, magyar nevelésben részesültek;
- horvátul viszont jól kell tudni, nem elég a magyar az érvényesüléshez;
- aki magyarul szeretne tanulni, az elmegy Magyarországra.

Felvidék:

- az elvándorlás alapélménye a magyar fiataloknak;
- az internetre úgy tekintenek, mint a magyar nyelvű kultúra fenntartásának egyik lehetséges módjára;
- a kétnyelvűségben a kulturális szempontok mellett a gazdasági előnyöket is kiemelik;
- a kettős állampolgárságot erősen átpolitizáltak tartják.

Kárpátalja:

- kettős előítéletességet élnek meg: egyrészt az ukránok, másrészt magyarországi magyarok részéről;
- a helyi magyar közösséget összetartóbbnak és büszkébbnek érzik, mint a magyarországiakat;
- magyarságukat egy szép és nehéz adottságnak tartják;
- nyitottabbak az asszimilációra;
- a nyelvtudást tekintik legnagyobb előnyüknek;
- a nyelvi kompetencia fontos, alapvető a nyelvtudásuk átörökítése.

Vajdaság:

- az internet még nem meghatározó a kisebb településeken;
- az interneten lehet magyarul is kapcsolatot tartani, és így kevésbé kell félni; a digitális térben jobban részesei lehetnek a magyar kultúrának;
- magyarnak lenni együtt jár a fenyegetettségérzéssel, amely pedig párosul a magyarok ellen irányuló fizikai agresszió jelenlétével;
- konfliktus személyközi, és nem intézményi szinten van jelen;
- a kettős állampolgárság megítélése egyöntetűen pozitív.

Erdély:

- általában véve nehezebbnek tartják a helyzetüket a többségekhez képest;
- a szórványban a román nyelv használata nem jelent problémát;
- ha egy fiatal jól beszél románul, akkor a ma-

- gyar nyelv ismerete értéként jelenik meg;
- a többségi társadalomhoz fűződő viszony nem konfliktusmentes, a tömbben minimális az érintkezés;
- a szórványban a románokkal való együttélés kevésbé problematikus;
- vegyes házasság esetén a gyereket kétnyelvűnek kell nevelni;
- vegyes házasság a szórványban sokkal természetesebb;
- a külföldi rövid/középtávú munkavállalásra való nyitottság.

A MOZAIK2011 kutatás kvalitatív szakaszának legfontosabb megállapításait és eredményeit foglaltuk össze két részletben a Kapocs két számában. Az első, regionális megközelítés után jelen esetben a fontosabbnak ítélt témákat mutattuk be külön ismertetve a nagy-, illetve kistérségi körökben megismert véleményeket.

Tapasztalatunk szerint a nagymértékben hasonló problémák ellenére a válaszok, a problémakezelési stratégiák teljesen más utakat járhatnak be. Ennek okai – többek között – a régióként eltérő történelmi hagyományokban gyökereznek, erősen függenek a többségi nemzet és Magyarország kapcsolatának minőségétől, valamint az egyes régiók gazdasági együttélésétől. A kisebbségi lét ezen kiragadott aspektusai természetesen csak egyféle önkényes szelekciót jelentenek, a valóságban, az egyes egyének szintjén még megszámlálhatatlanul sok paraméter befolyásolja az életminőséget, vagy akár a fiatalok között manapság oly gyakori „most menjek vagy maradjak” döntést.

A kutatásban részt vevők között azonban egy valamiben egészen erős konszenzus alakult ki: a kisebbségben élő magyarok helyzetének komplexitása miatt türelemmel, érzékenységgel és a legteljesebb nyitottsággal lehet csak megismerni az egymás mellett élő nemzetek helyzetét.

Irodalom

Kiss Tamás – Barna Gergő (szerk.) (2011): Erdélyi magyar fiatalok NKI-Kriterion, Kolozsvár.

Gyurgyik László (2004): Asszimilációs folyamatok a szlovákiai magyarság körében Kalligram, Pozsony.

Kiss Tamás (2010): Adminisztratív tekintet NKI-Kriterion Kolozsvár.

Síklaki István (2006): Vélemények mélyén Kossuth Könyvkiadó, Budapest.

Vicsek Lilla (2004): Fókuszcsoporthatár Osiris, Budapest.

Jegyzetek

- 1 A kutatásunkban a kistrégiókba tartozók közé a Muravidéken (Szlovénia), Őrvidéken (Burgenland, Ausztria), Dél-Ba-
ranya – Eszék környékén (Horvátországban) élő magyarokat soroljuk, mivel létszámuk és az ebből eredő „súlyuk” az
adott országban viszonylag alacsony.
- 2 Nagyrégiók: Erdély (Székelyföld, Partium, Bánát, Románia), Vajdaság (Szerbia), Kárpátalja (Ukrajna), Felvidék
(Szlovákia).
- 3 Erre történt említés minden nagyrégióban, kivételt Székelyföld képez, illetve Dél-Baranyában és Muravidéken is.
- 4 Ez a probléma a kettős állampolgárság mentén kialakult helyzet kapcsán merült fel, elsősorban Felvidéken, de kevés-
bé élesen megfogalmazva, Kárpátalján is.
- 5 Hazátlan, románul.
- 6 Erdély.
- 7 Vajdaság.
- 8 Kárpátalja.
- 9 Kolozsvár.
- 10 Máramaros.
- 11 2011. tavasz.
- 12 Muravidék.
- 13 Kárpátalja.
- 14 Erdély, Kolozsvár.
- 15 Valójában a szavazók többsége a kettős állampolgárság mellett szavazott, de nem volt elégséges a szavazatok aránya.
- 16 Erdély – Székelyföld.
- 17 Erdély – Székelyföld.
- 18 Erdély – Kolozsvár.
- 19 Felvidék.
- 20 Kárpátalja.
- 21 Vajdaság.
- 22 Erdély – Kolozsvár.
- 23 Erdély – Kolozsvár.
- 24 Erdély – Székelyföld.
- 25 Felsőőr – Ausztria.
- 26 Felsőőr – Ausztria.
- 27 Eszék- Muravidék (Szlovénia).
- 28 Eszék.
- 29 Eszék – Horvátország.
- 30 Munkács.
- 31 Kolozsvár.
- 32 Kolozsvár.
- 33 Nagyvárad.
- 34 Nagyvárad.
- 35 Székelyföld – Sepsiszentgyörgy.
- 36 Kolozsvár.
- 37 Máramaros.
- 38 Máramaros.